

száz éve tartó függő helyzetünk szomorú folyamatoságát jelentette.

Végül István király Koppányt mint politikai ellenfelét négyeltette fel, nem úgy, mint Kádár, aki Nagy Imrének és mártírtársainak a kivégzésével saját elvtársainak a likvidálására vállalkozott, olyanokéra, akik – vele együtt – az MSZMP alapító tagjai voltak. Bárki bármit vélekedjék is, Nagy Imre gyilkosának nincs helye a nemzet Panteonjában.

Az akkori helyzetből kivezető út állomá-sai Nagy Imre rehabilitálása, az 1956-os forradalom követeléseinek és vívmányainak elismerése a kerekasztal-tárgyalásokon, amelyet a nemzet érdekeinek védelmére magát elkötelezett politikai vezetésnek kellett megkötnie az öntudatára ébredt társadalommal, és elfogadtatnia a Szovjetunióval. Nem volt

könnyű út és nem is volt mindenki számára járható. A 80-as évek válságából csak ez az egyetlen út vezetett a nemzet megmaradásához. Minden más csak az elnyomorodásnak, a lelki és szellemi sorvadásnak egyre mélyebb bugyraiba vezetett volna minden bizonnyal. Ha létezik a Szent István-i gondolatnak korunkra érvényes „reálpolitikai” megfogalmazása, úgy minden bizonnyal ez az.

Felhasznált irodalom

- ☞ Emericus (Krasznai Zoltán): János, a király avagy árad a kegyelem fénye reánk. In: Szamizdat '81-89. Válogatás a Híromdó című folyóiratból. Szerk.: Demszky Gábor.
- ☞ AB-BESZÉLŐ KFT. Bp., 1990. 86-91.

Molnár G. Attila

Szolnok nem kért az avantgard színházból

1991. április 19-én a Liliomfi bemutatójával megnyitotta kapuit a felújított szolnoki Szigligeti Színház, Schwajda György igazgatósága idején. A csodálatos épület mind külsejével, mind technikai adottságaival messze felülmúlta elődjét, a város egyik nevezetességévé vált. A külső szemlélő előtt minden tökéletesnek tűnt. Ám a falak kö-zött...

»A sok tapssal, éljenzéssel tarkított, szemmel, láthatóan jó hangulatú évadnyitót Schwajda Györgynek a színház fenntartásával kapcsolatos bejelentése hűtötte le némiképpen. Ezek szerint a színház szeptember 30-ig fizetőképes, ugyanis megdöbbenő és komolytalan módon mindkét önkormányzat (a városi és a megyei) ráhagyatkozott a sikeres színházról országos hírnevére, ezért egyetlen fillér támogatást sem adott a színháznak... – mondotta Schwajda György, majd hozzátet-

te: *...Én január óta többször tárgyaltam az ügyben mindkét önkormányzattal, ettől a perctől kezdve nem tárgyalok senkivel. Végezzük a dolgunkat, és ha kell, üres nézőtér előtt játszunk, de biztos vagyok benne, van hely, ahol szívesen befogadják a társulatot.*»¹

A szolnoki Szigligeti Színház igazgatója ezekkel a drámai szavakkal nyitotta az 1991-92-es évadot. Abban a város kulturális és költségvetési bizottságában is egyetértés volt, hogy a jó színház Szolnokhoz köti az embereket, polgárságot teremt, várossá teszi a várost. Akár még abban is része lehet, hogy mint rangos kulturális központ köré, főiskolák vagy egyetemek települjenek ide. A város végül felvállalta az intézményt.

1992 januárjában Schwajda György helyére új ember került a színház élére: a jeles költő, író, irodalomtörténész, Spiró György, aki 1986-tól a kaposvári Csiky Gergely Szín-

ház dramaturgja volt. Nemcsak az önkormányzat, a leköszönő igazgató is biztatónak látta az intézmény jövőjét. Az e témával foglalkozó közgyűlés után Schwajda György elmondta, hogy az ott történtek példa értékűek a színházi szakmában, ugyanis ez a művészeti ág súlyos vezetői válsággal küszködik. Mint említette, hat vidéki színházban nincs igazgató, a korábbi pályázati rendszer csődöt mondott. Nincs igazgatói utánpótlás, megoldatlan az intézmények sorsa, élete. A pályázatokra nem jelentkeznek valódi személyiségek. A következőket azonban kihangsúlyozta: *„Én nem garantálhatom, hogy Spiró György lesz a legjobb színházigazgató, de azt gondolom, hogy ebben a pillanatban – a fővárost is beleértve – Szolnok város van a tekintetben a legjobb helyzetben. Ez a társulat talán nem szalad szét. Remélhetőleg együtt marad és tovább erősödik.”*²

Spiró tehát megérkezett, magával hozva sajátos vezetési koncepcióit. A klasszikus és kevésbé ismert darabok rendhagyó értelmezést nyertek, olyan rendezői egyéniségek keze alatt mint Gaál Erzsébet és Zsótér Sándor, akikről köztudott volt, hogy rendezői felfogásuk eltér az átlagostól. Ahogyan azt a Magyar Színházművészeti Lexikon is megfogalmazza: *„1992-től Spiró György igazgatósága alatt sok új, érdekes előadás kerül bemutatásra.”*³

Az igazgató közéleti tevékenysége kezdettől támadások keresztüztében állt. Király B. Izabella magyarellenességgel vádolta meg egyik verse miatt, továbbá úgy ítélte meg, hogy Spirónak inkább egy alternatív színházban lenne a helye, mint a Szigligetiben. Ő mindkettőt visszautasította, mondván, ha ő magyarelles, akkor Berzsenyi, Ady Endre és József Attila is az. Ami pedig az alternatív színházat illeti, talán a szolnoki is az. Az sem igaz, hogy kettészakadt volna a társulat, s neki nem célja szétvágni a színházat. Az újságírók pedig inkább a színészekről írnak. Ők sokkal érdekesebb

emberek, mint az igazgató.⁴

A színház épülete több alkalommal volt jeles események színhelye. Ezek legjelentősebbje az 1994. november 18-án megtartott Erzsébet-díj átadás volt, ahol elhangzott a visszavonhatatlan bejelentés: e díjátadás nem követik újabb ceremóniák. Ám a látványos külsőségek sem feledtették, hogy valami nincs rendben a szolnoki színházzal. Igaz, a sajtó egy része védelmébe vette az intézményt: *„Zsótér elképzelései érvényesítéséhez a legtöbb segítséget istennőitől (Balogh Csilla, Bor Adrienne, Császár Gyöngyi, Gombos Judit) és a nagyszerű szatíroktól (Szöllösi Zoltán, Thúröczy Szabolcs, Kövesdi László) kapja. Legkevesebbet pedig – ezt már megszokhatta – a közönségtől. Sulykolt és tálcán nyújtott értelmezés híján holtra dermed mindenki a nézőtéren.”*⁵

1994 őszén került bemutatásra a *Sybill* című nagyoperett, Victor Ioan Frunza rendezésében. A fogadtatás rossz, a megye hetilapja a következőket írta: *„Nem tudható pontosan, miért akarta Frunza megcsinálni a Sybill paródiáját. Szeméremből, mert komoly művészhez nem illik a hagyományos nagyoperett? Vagy mert úgy gondolja, a nézőknek is zseniáns csillogó-villogó, illúziókkal telített előadásokra járni? Nagy szerencse, hogy nem sikerült maradéktalanul megvalósítania a szándékát.”*⁶ Minthogy a zűrzavar erősödni látszott, Spiró néhány nap múlva ironikusan maga is megjegyezte: hétfő óta biztosan nem volt botrány a színházban, hacsak szerdán három és öt óra között, mert arról az időszakról nincs tudomásom.⁷ Egyébként pedig az a régóta hangoztatott elve, hogy a színházban voltaképpen szükséges a botrány.⁸

Az előadások látogatottsága, színvonala csökkent, 1995 elején már a helyi és országos sajtó is foglalkozott a jelenséggel: miként lehet az, hogy a közönség egy része az előadás szünetében eltűnik a nézőtérről? Az áldatlan helyzetet végül az önkormányzat

1995. március 16-ai ülése oldotta meg, ahol a képviselő egyhangúlag megszavazták Spiró György felmentését vezetői alkalmatlanság címén. (Ezt a megállapítást később törölték.) Várhegyi Attila polgármester azt is a nyilvánosság tudomására hozta, hogy az adott évad befejezésével, illetve a következő előkészítésével a korábbi igazgatót, Schwajda Györgyöt bízzák meg.⁹

A menesztett igazgató, Spiró György a történeteket annak az ellenkampánynak a rovására írta, amelyet véleménye szerint a helyi lapok indítottak ellene az év elején. Tudomása volt arról is, hogy néhány színész panaszra ment a polgármesterhez, ám ő ezzel nem kívánt foglalkozni. Szerinte természetes, hogy olykor lázongás támad a mindenkori igazgató ellen, s ha a város első embere megalapozottnak tartotta volna a vádakat, bizonyára vizsgálatot indít. Emellett igenis nagy nézettségűnek ítélte meg a színház előző éveken bemutatott darabjait, szemben minden ellenkező állítással. Hogy akkor mi is történt valójában, s kit terhel a felelősség? Egy biztos, a nézőket nem. *„A szolnoki közönség a legkitűnőbb közönség. Nem azt várja, hogy konzervatív túróval etessék.”*¹⁰ – *„Én ötven százalékban a színészek miatt vállaltam el a vezetést, ötven százalékban viszont a szolnokiak miatt, akik rendkívül érzékenyek: amit unnak, azt unni kell, amit élveznek, azt élvezni kell, és amin sírni kell, azon sírnak. Nem tudom, hogy miért ilyen jó a szolnoki közönség, talán mert nyitott a város, nincs kulturális hagyománya, ami rátelepedne és megfojtaná. Ezenkívül nyitott Budapest felé, Szolnok a főváros legnagyobb rendező pályaudvara. Neki érdemes színházat csinálni.”*¹¹ Két dologra igazán büszke: egyrészt tudtak egy igen érdekes IV. Henriket produkálni, másfelől pedig náluk bukott meg legkevésbé Weöres Sándor Kétfejű fenevad című alkotása. Véle-

ménye szerint a színházat ugyanúgy szét lehet verni, mint a filmet vagy könyvkiadást, ám ez már Magyarország veresége, s nem az ő személyes kudarca.

Spiró távozása után Schwajda György immár harmadszor vállalta el a Szigligeti igazgatói posztját. Amikor arról kérdezték mi a véleménye a kialakult helyzetről és az elődjéről, a következőket mondta: *„Amikor előzetesen Spiróval beszélgettünk, mindennek az ellenkezőjét mondta, mint amit tett. Amit ő színháznak gondol, a mögött van egy erős koncepció. Úgy gondolja, az embereket el kell borzasztani, hiszen szörnyű világ jön ránk.”* Az ő előadásai *„nem biztos, hogy nagyszínházi előadásokat igényelnek. És nem biztos, hogy Szolnokon kell ezeket az elképzeléseket megvalósítani. Az nagy baj, hogy Spiró nem mérte föl, hogy hol csinálja a színházat és kiknek. Megbeszéltük, hogy természetesen segíték az első négy hónapban. Erre nem tartott igényt. Ahogy kinevezték, becsukta az ajtót, s semmit sem kérdezett tőlem. Illetve mindössze azt kérdezte, hogy kivel szoktam javíttatni a kocsimat.”*¹²

Schwajda nagyon rossznak tartotta, hogy évad közben történt az igazgatóváltás, amikor már megkötötték a következő évi szerződéseket. Igyekezni fog mielőbb újra közönségnek való színházat csinálni, ám ehhez időre lesz szükség. Mondjuk egy esztendőre. Nem értette, elődje számára miért volt olyan fontos, hogy minden számottevő színésztől megszabaduljon, annyit viszont megígért: szakít az általa követett „a sztárok szétrombolják a társulatot” elvvel, mert az igazán tehetséges emberek bizony nagyon segítik a társulat összehozását. Később megpályázta a végleges igazgatói poszt betöltésére kiírt pályázatot; ma is ő áll a Szigligeti Színház élén.

Jegyzetek

1. Emlékkönyv. Szerkesztették: Szeredás András, Matuz János, Kőfaragó Gyula, Szabó Gyula Verseghy, Szolnok, 1992. 36. p. (A továbbiakban Emlékkönyv)
2. Emlékkönyv 93. p.
3. Magyar Színházművészeti Lexikon. Akadémiai Kiadó, Budapest 1994. 771. p.
4. A. Szabó Imre: Nem célom szétrúgni a színházat. = Telegráf, I/1. 1992. december 11. 5. p.
5. Orsós László Jakab: Lokálforradalom Szolnokon. = Népszabadság, 52/268. 1994. november 15. 22. p.
6. A. Szabó Imre: Sok műhó semmiért. = Telegráf, III/48. 1994. december 2. 8. p.
7. A. Szabó Imre: Délután a botrány szünetel. = Telegráf, III/48. 1994. december 2. 8. p.
8. A. Szabó Imre: Pótszék. = Telegráf, III/34. 1994. augusztus 26. 9. p.
9. Tapasztó Ildikó: Schwajda György ismét a szolnoki színház élén. = Jászkun Krónika, III/64. 1995. március 17. 1. p.
10. Bogácsi Erzsébet: Nem voltam érinthetetlen. = Népszabadság, 53/89. szám 1995. április 15. 35. p.
11. Csejdy Tamás – Szőnyei Tamás: Sámfa a rendező pályaudvaron. = Magyar Narancs, 7/14. 1995. április 6. 6. p.
12. A. Szabó Imre: Schwajda ismét Szolnokon = Új Néplap, VI/64. 1995. március 17. 5. p.

Egy szemtanú visszaemlékezései

Megjegyzések

Belvedere Meridionale: – *Beszélgetőpartnerelem Németh Ferenc pusztaföldvári nyugdíjas lakos, aki az 1956-os forradalmat Budapesten élte át, és élményeiről, emlékeiről mesél nekünk. Mindenekelőtt megkérem Feri bácsit, meséljen életének 1956 előtti szakaszáról!*

Németh Ferenc: – Falusi paraszt családból származom, pusztaföldváriak voltak a szüleim, nagyszüleim is. Gyermekkoromban a Wenckheim-uradalomba jártunk dolgozni, harmados cukorrépat munkáltak ott a szüleim, mi gyerekek a répafelszedésben segítettünk nekik. Hajnal két órakor indultunk cukorrépat szedni. Olyan hideg idő volt, olyan fagyok voltak, hogy a hideg beleállt a kezünkbe, emiatt sírtunk is az öcsémmel. Talán ebből okulva később a cipézs szakmát tanultam ki, hogy melegben dolgozhassak. Az öcsém 1945 után elvégezte az Agrártudományi Egyetemet, meliorációs szakmérnök lett. Az én sorsom másként alakult.

1948-ra a gyáripárterjeszkedése miatt a cipész iparág tönkrement. Már nem akartak az emberek cipőt készíttetni, inkább megvették a nagyüzemiti olcsóbban. Ezért aztán abbahagytam a szakmámat, és paraszt lettem. 1949-ben megnősültem, 1950-ben pedig jelentkeztem katonának.

Így kerültem a Petőfi Katonai Politikai Iskolára, ahol leérettségiztem, onnan a Hadtáptiszti Iskolára, majd a Petőfi Katonai Politikai Akadémiára, azután pedig két éves tiszti továbbképző tanfolyamra. Végül főhadnagyi rangot szereztem. Akkoriban – származásomnál fogva – úgy éreztem, hogy a világ nyílt meg előttem. Lehetőségem nyílt arra, hogy ha akarok, tanulhatok. Én éltem is ezzel a lehetőséggel. Minden álmom az volt, hogy elvégezhessem a Kossuth Akadémiát és kikerülhessek a Szovjetunióba. Ez azonban nem sikerült.

Az 1953-as nehéz esztendő okozta meghasonlásomat a politikai rendszerrel. Ugyanis